

Učiteljski Tovarš.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dné vsakega meseca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj IX.

V Ljubljani 15. februarja 1869.

List 4.

Jakob Maksimilian

*po vsmiljenju božjem knezoškof Lavantinski, pristojnik trona
sv. očeta papeša, doktor bogoslovja i. t. d.*

vsem vernim svoje škofije pozdrav i blagoslov v Gospodu! *)

Danes, ko Vam, Preljubi! v prihodu postnega časa ta pastirski list pišem, obhaja sv. katoliška cerkev god sv. Joaneza Krizostoma (Zlatoust), katerega ona prišteva ne le svetnikom božjim, ampak tudi svojim (cerkvenim) učenikom. Sv. Joanez Zlatoust, tako imenovan zavolj zlate ali izverstne govornosti svoje, je bil nadškof (patriarh) Carigradski **). Zares eden naj imenitnejših škofov starih kerščanskih časov ni bil samo le zvesti služabnik cerkve, kakor se spodobi svetniku božjemu, (vsaj je progнан zarad te svoje zvestobe umerl v daljni deželi Pontus 14. dan septembra l. 407.), timveč je bil tudi izverstno učen v cerkvenih, pa tudi v posvetnih rečeh. On, toliko učen škof, je gotovo sposoben, razsoditi, kaj da mora šola kerščanska učiti in kako deca (otroke) odgojevati, da postane koristna človeku ino človeštvu. O šoli tedaj piše sv. Joanez Krizostom resnično i prelepo (v 60. homiliji razlagajoči besede Jezusove o skerbi za otročice, Mat. 18.): „Kaj bi žlahnejega bilo mimo voditeljstva duš ino kaj blagejega od omike mladosti? Gotovo višej od vsakega malarja, višej

*) Ta pastirski list veljá posebno šoli, zatorej vsega damo „Tovarševim“ tovaršem.

***) Carigrad ali Konstantinopel, zdaj poglavitno mesto turškega cesarstva.

od vsakega malarja, višej od vsakega podobarja ino od vseh drugih umetnikov cenim onega, ki zna omikati duha mladostnega“.

Te besede veleslavnega cerkvenega učenika mi ponudijo priliko, obširnejše govoriti o šoli kerščanski ino sicer 1. o nje znamenjih, ino 2. o nje sadu. Konečno Vam pa še nekaj iz zgodovine kerščanke šole povedati hočem.

Kerščanki očetje ino matere! Vam pred vsem ino prav posebno veljá to razglaganje o šoli, Vas naj bolj tiče. Poslušajte zatorej zvesto moje besede i se ravnajte po njih!

1. Katere so kolj prave i poglobitne znamenja kerščanske šole?

Hočeš spoznati, je li šola kerščanska, ni zadosti, da se oziraš na osebe, ki v šoli učé, — da preiskuješ predmete, ki se v šoli prednašajo, ali pa da preštevaš ure, v kojih se v tednu kerščanski nauk v šoli razlaga, — tímveč treba je paziti na duha, ki v šoli veje.

Zato rečem: Kerščansko-katoliška šola je le ona, v kateri veje pravi duh kerščanske-katoliške cerkve. Tudi tu imajo svoj globoki pomen besede apostola Pavla pisane do Korinčanov (II. 3. 6.) — „Duh oživlja“.

Kteri in kakošni duh naj bi pa oživljal i nadvladal vaše šole ino vel v njih z blagonosnoj sapoj?

Sem že rekel: Kerščanski duh, duh katoliške cerkve naj bi bil. To so moje priserčne želje. V tem i po tem duhu naj bi se tudi za naprej Vaša deca (otroci) v šolah omikovala in odgojevala!

Morebiti je pa ta duh — kakor nasprotniki terdijo — duh teme, bežoč luč in učenost?

Nikakor! Le recite, ali cerkev katoliška komu brani, nabirati si zakladov znanosti in učenosti; ali ona komu brani, vednosti svoje sebi ali drugim v prid obračati, ali pa z bistrim umom obdelovati polje človeških znanost?

Gotovo bote odgovorili: Cerkev tega nikomur i nikdar ni branila. Glejte, očetje in matere! tudi Vašim decom (otrokom) resnice ino postave sv. katoliške cerkve že do zdaj niso bile, pa tudi ne bodo na poti, ino poleg kerščanskega nauka se bodo lahko naučila vseh vednosti ino reči, potrebnih za svoj stan i za prisluzek kruha. Res je, da cerkev uči in svetuje, naj bi se mladež naj prej tega učila, česa ji je po nje stanu ino

poklicu bolj potrebno; — res je, da cerkev svari pred tem, da se deca (otroci) ne premnoge ino le poverhoma učé, kar glavo napihne ino serca ne zbláži. Ali cerkev, ki zarad šol tako svetuje ino tako svári, le svojo dolžnost izpolnuje ino pokaže, da ji je za res mar za blagor Vaših otrok. Ali ne? Prave učenosti se cerkev kar ne bojí, vsaj prava učenost katoliške vere nikomur ne spodkopava, le plitva ali puhla učenost človeka ošabnega storí ino ga moti, da se cerkvi izneveri. Cerkev svári le pred učenostjo, ki vero zametuje i Bogá tají.

Še enkrat torej rečem: Kerščansko katoliška šola je ona, v kateri veje ali vlada katoliški duh, to je: v katerej se vsi šolski predmeti tako učé, prednašajo ino obravnavajo, da se resnicam ino postavam katoliške cerkve nikdar ino nikakor ne nasprotuje.

Ogovarjajo sicer nekteri, ter pravijo: Posvetni šolski predmeti: branje ali čitanje, pisanje, računstvo, jezikoslovje, zgodovina, zemljepis, spoznava prirode i. t. d. niso v nikakoršni zavezi z verskimi rečmi.

Jaz pa temu nasproti odgovarjam: Učitelj more vsakega teh imenovanih predmetov prednašati ali v katoliškem duhu, ali v nekatoliškem; ja nekaterih teh predmetov še prednašati ne more učitelj, da bi v verske resnice in nauke ne zadeval; n. pr.: otroci v šoli berejo ali čitajo v berilu od Bogá, od stvarjenja sveta, od spoznave zemlje ino neba, od človeka, od živali ino drugih stvari. Je li mogoče, da bi se učitelj pri branju i razlaganju takih reči celó zogibal verskih resnic ino naukov? Ni je mogoče! Učitelj, ako je mož prav zvest kerščansko-katoliški veri, bo decom vse te reči razlagal po naukih katoliške cerkve, jih bode tako v katoliški veri pouterdeval, jim ljubezen do Bogá prižigal, bo Vam očetom ino materam pomagal, otroke v kerščanskem duhu odgojevali.

Postavim pa: Učitelj bi ne bil tako zvest in terden v veri, vprašam: Bi li taki učitelj gotovo Vaše otroke podučeval v katoliškem duhu? Menda ne! On bi znabiti v šoli pri tej ali drugi priliki razodeval svoja katoliški cerkvi nasprotna mnenja.

Mislím sicer in zaupam, da se kaj takega ne bo zgodilo — le to pravim, da je mogoče tam, kjer ni duha katoliške cerkve v šoli.

Naj vam to še bolj an tanko v izgledih dokažem:

Vi, ki ste v šolo svoje dni hodili, znate, kako radi ste poslušali ali prebiralali zgodbe sv. pisma, kako so Vas te zgodbe budile in vemale za pobožno življenje, Vas svarile pred grehom. Da bi pa v tej ali drugi šoli bil učitelj, ki bi decem, akoravno ne rekel, pa vendar zastopiti dal, da kar sv. pismo pripoveduje o Bogu, o stvarjenju, o raju (paradižu), o grehu izvirnem (poerbanem), o potopu sveta, o prerokih, o Kristusu i. t. d., vse to ni ravno tako golj resnica. Bi li ne bilo to veliko pohujšanje Vašim otrokom, katere je Bog Vam izročil ino jih tudi iz Vaših rok tirjal bo?

Pravijo znabiti nekteri: vsaj duhovniki kerščanski nauk v šolah razlagajo. Naj skerbijo, da bodo otroci tudi v kerščanskem nauku dobro podučeni — ino po tem se ni treba bati, da bi otroci v veri bili zmoteni.

Ali pomislite, predragi: Nekaj ur vsaki teden v šoli kerščanski nauk razlagati, še ni zadosti, — duhovnik ino učitelj morata eden drugega podpirati, obadva v ravno taistem duhu katoliške cerkve otroke podučevati.

Hočete Vi tedaj, ljubi moji! za svoje otroke kerščansko-katoliško šolo ino kerščanski poduk, mora tudi biti Vaša skerb ino Vaše neprestano prizadevanje, da bodo možje kerščanskega duha v Vaših šolah učili ino šole vladali.

Kakoršne učitelje ino šolske svetovalce si bote izvolili po postavi, katera Vam to pravico daje, take bote imeli šole. Se vé, da bote tudi za to enkrat Bogu odgovor dajali.

Sad, katerega bodo Vaše šole rodile, bo pričeval od duha, ki v njih vlada. Prav serčno želim, da bi bil sad dober; pa vsaj dober mora biti ino bo, ako bo tudi drevo, katero saditi bote Vi pomagali, dobro, to je: od pravega kerščanskega duha vsajeno drevo. „Vsaj dobro drevo nemore obroditi slabega sadú“, pravi Kristus. (Mat. 7. 18.)

2. Naj Vam pa še povem, kakor sem obljubil, kakošen sad dobra kerščanska šola obrodí.

Dober sad dobre kerščanske šole je: koristne znanosti ino zvedenosti, tudi strah božji, zlasti pa živa vera, ki je šolarju še v poznih letih ino v vseh okoliščinah življenja zvesta tovaršica, voditeljica v sreči, da ne prevzetava; tolažnica v nesreči, da ne obupa. Kerščanska šola uči človeka, spoštovati starše ino druge predpostavljene, spolnovati zvesto dolžnosti svojega

stana, čislati postave i urade, ravnati vselej pošteno ino pravično s svojim bližnjim.

Vprašajte, ljube duše! one nesrečne ljudi, katere zavolj njih hudodelstva v ječe zapirajo ino kaznujejo, vprašajte umorivce, roparje, tate, pred katerim v sedajnih časih še cerkev, ja še celó presveto Rešno Telo varno ni, vprašajte jih, kaj je bilo pred vsem krivo, da so tako daleč zašli, tako globoko v hudobijo zabredeli!

Odgovorili Vam bodo: Mladi nismo bili v kerščanskem duhu ne podučeni, ne izrejeni; to zanemarjanje je bil studenec naših hudobij, naše i vaše nesreče.

Zato še enkrat rečem, kar dobro pomnite: Kerščanski nauk samo le na pamet učiti, le malo ali nič kaj ne pomaga, timveč duh sv. kerščanske vere mora prešiniti vsega človeka, vse njegove moči, mora spremljati vsa človeška djanja ino nehanja, vse človeške misli, želje in občutke, mora biti človeku voditel po vseh potih življenja.

Tako človeka v kerščanskem nauku podučevati ino v kerščanskem duhu odgojevati, je sv. katoliška cerkev že od nek-daj ukazovala i si prizadevala, ter je bila prepričana, da ona pobožji volji ni le učiteljica, ampak tudi odgojiteljica kerščanske mladine.

Ne rečem pa, da bi le cerkev sama imela pravico ino dolžnost, otročiče odgojevati, timveč poleg cerkve imajo to pravico i dolžnost tudi drugi, posebno starši.

Kje je pa katoliška cerkev od nek-daj kerščansko mladino podučevala in odgojevala? V kerščanski šoli. V tej je ona skerbna mati zbirala otročiče, jih h kerščanskemu življenju nappeljevala, jih podučevala v sv. veri ino v drugih koristnih rečeh.

Pa kar ne rečem, da bi potem samo le cerkev v šoli zapovedovati imela. Tudi deželjska oblast ali država ima svoje pravice do šole, katerih pravic ji cerkev nikdar odrekala ni. Res je pa tudi, da cerkev je bila mati šol, ker ona je šole vtemeljila. Temu pričuje zgodovina.

Po onih žalostnih ino strašnih časih, ko so se narodi preselovali (375. do 568. po Krist. rojstvu) ino so vse nekdanje šole i prejšnjo omiko v zemljo zateptali, kdo je bil, ki je prvi začel šole stavljati ino divje ljudstva omikati? Sv. katoliška

cerkev. Ona je tedaj prva vnovič začela po samostanih (kloštrih) šole narejati, je mladino v njih zbirala, podučevala ino omikovala. Pa vsaj mi ni treba v tako starodavne čase nazaj segati, da Vam dokažem, da je sv. katoliška cerkev zares mati kerščanskih šol. Vi očetje ino matere znabiti sami znate, kako se je pričela šola pri Vas ali v Vaši sosesčini.

Skerbni mešnik so bili, ki so se otročičev usmilili, so jih ob nedeljah ali ob delavnikih k sebi v hišo poklicali, da so jih tamo učili Bogá spoznavati, čitati ali brati, tudi nekoliko računiti i pisati. Deca, ki so rada v tako šolo hodila ino se pridno učila, so ob nedeljah ino praznikih očetu i materi ino ostalim domačim iz katekizma, iz evangelja ino iz zgodeb sv. pisma tudi iz drugih knjig brala. Vse je bilo veselo take šole. Od leta do leta se je več otrok v tej šoli nabiralo. Hiša duhovskega učitelja je začela pretesna prihajati, duhovski učitelj sami niso več mogli toliko otrok podučevati. Začeli so zato farmane (župljane) nagovarjati, ino so še sami pomogli, da se je posebna hiša za šolo pozidala. Najeli so si cerkvenika (mežnarja), ki jim je v šoli podučevati pomogel. Zdaj pa je šola ta že po postavah osnovana. — Kamor zdaj kolj po slovenskej zemlji pogledaš, povsod, v vsakej fari ali duhovniji najdeš šolo.

Naj bi le bile te šole zmerom po volji sv. cerkve Vam, Vašim otročičem ino vnukom k časni ino večni sreči!

Blagoslov božji naj bode vselej nad Vašimi otroci ino šolami!

A m e n.

Pravičnost.

Ena naj potrebnjših lastnosti učiteljevih je pravičnost. Starši izročevajé nam svoja deca, priporočajo jo v posebno skerb in varstvo. Koliko je pa otrok, katerih staršev leto in dan ne vidimo! Mar li hoče učitelj tako otroke zanemarjati? Je pa tudi še mnogo drugih reči, ktere učitelja pri otrocih lahko motijo, ter mu dajo potuho v nepravičnost. Sebičnežev, kateri bi gledali le na to, kar jim več nese, teh še tukaj v misel ne jemljem, kajti taki so pravi najemniki in dninarji, marveč so okolnosti, ktere tudi dobrohotnega učitelja lahko zbegajo, ako

se ne čuva. Ti otroci so pridni, uni zanikerni, eni vbogljivi, drugi učitelju nagajajo, eni so lepega telesa in pri tem lepo oblečeni, drugi brez vsake telesne lepote umazani in raztergani. Nekteri otroci se nam že po vsem svojem obnašanji prikupijo, do drugih se nam pa nekako merzi. Kako blizo je tukaj skušnjava, da bi nekatere otroke bolj od drugih ljubili, ene pa zamenjali, enih napake pregledovali drugih pa ostro in terdo kaznovali! Še večja skušnjava pa je za učitelja v tem, da bi z nekterimi otroci bolje ne ravnal in jim skoz perste gledal, in je tudi v tem, da ga taki starši, ki v soseski kaj veljajo, ne grajajo, marveč hvalijo in ker učitelj, žali Bog! dostikrat živi od blage volje srenjčanov, da bi ga pri dohodkih ne kratili. Vendar pa je pravičnost učitelju pred vsem potrebna, ako hoče biti res učenik ne pa najemnik v svoji šoli, ako hoče svojo in duše sebi izročenih otrok zveličati, ako poslednjič hoče, da bi ga ljudje v resnici in ne le na videz, dokler ga potrebujejo, čislali in spoštovali.

Kako si pa učitelj pridobiva to sebi potrebno lastnost?

Tako le:

1. Z resnično in stanovitno voljo. Stanovitne volje je pred vsem treba. Te si bo pa učitelj pridobil, če pogleda na svoj imeniten stan, na nasledke, kateri izvirajo iz njegovega ravnanja za življenje teh, ki so mu v skerb izročeni. Dobro seme, ktero se tukaj seje, bo kalilo in sad prineslo, morebiti ko sejavec že davno černo zemljo gnoji. „Upanje, vzor zgubljen, vse zgubljeno“ bodi učitelju vedna prislovica. To upanje, ta vzor bo pa pri njem gojila živa vera, ktera ga uči v vseh tudi naj bolj zapuščenih otrocih spoštovati podobo božjo, in kjer bo videl večjo potrebo, bolj bo skazoval usmiljenje.

2. Z resnim prizadevanjem, s čuječnostjo in s premagovanjem samega sebe; kedar človeka pri enem ali drugem otroku poterpežljivost zapušča, naj premisli, kako bi s tem ravnal, ko bi bil otrok imenitnih staršev in njemu posebno priporočen, ravno tako naj si misli, kedar bi ga imel kaznovati. Modra previdnost bo učitelja učila, da bo z enim mečji z drugim terji ravnal, kakor je ravno njih osebni temperament ali značaj, vendar mu bo pri vsem njegovem ravnanji vodnica pravičnost in objektivnost.

Tako ravna bo učitelj svojemu vzoru, neskončno pravičnemu Bogu, čedalje podobniši, pravičnost bo njega vodila pri

vsem njegovem ravnanji in mu bo postala v drugo naravo; ako se bo učitelj kteremu za en čas zameril, to njegovemu dobremu imenu ne bo škodovalo, marveč koristilo, ako mu bode povsod modrost in previdnost vodnica; otroci, kteri tako naglo zapazijo učiteljeve slabosti, bodo pravičnega učitelja, dasiravno se ga bodo bali, vendar rajše vbogali in spoštovali od takega, ki iz samega strahu, ljudem se zameriti, ne more biti pravičen.

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

O. Vse druge vodé, ki izvirajo na Kranjskem, pridejo po Dravi in po Savi in dalje po Donavi v Černo morje.

a. V Dravo pride belopečki potok, ki izvira iz dveh jezerov pod Babjim Zobom 3023' visoko, ter prestopa po kratkem teku na Koroško, izliva se pod Rutami v Zilico. Vse druge vodé ali teko na ravnost, ali z drugimi večjimi pritoki v Savo.

b. Sava, najmočnejša in v gospodarskem oziru najmenitnejša tekoča voda na Kranjskem, steka se iz dveh rek nad Radolico.

a. Gornja Sava, imenovana tudi podkorenska ali dolinska, izvira pod grebenom Presineka v mangarških gorah. Dolga je ta Sava od zgornjega jezernega izvora do Radolice 6 milj.

b. Doljna Sava, tudi bohinska Sava ali Savica, izvira v Bohinju na ogradniški planoti, nareja 8 malih jezercev ter se spušča po nekoliko prarih ali slapih (najviši 35°) v Bohinjsko dolino. Dolga je kakih 5 milj.

c) Pri Radolici začenja se srednji tek Velike Save, iz začetka še v ozkem žlebu, od Kranja pa že po ravnini. Pod Zalogom začenja se nje doljni tek na Kranjskem, in ob enem je tukaj tudi plavna. Nje srednji tek iznaša 7 milj, nje spodnji tek do pod Jesenic na ravnost 8½ milje, z mnogimi zavoji vred pa okoli 11 milj. Dolgost cele Save iznaša tedej na kranjskih tleh 24 milj, pad 3560' in srednja naglost 148'. Pri Javorniku je Sava 54', pod Zalogom 120', pod Brežicami pa že čez 300' široka. Globoka je nad Zalogom 1—3', od tod niže 5—7'. Od vsega njenega 94 milj dolgega teka pride na Kranjsko ¼.

d. Levi savski pritoki so sploh na Gorenskem. Veči so:

1) Ter žiška Bistrica 3 milje dolga, z Lomščico na levo in Mošenikom na desno izliva se v Savo pri Podbrežji;

2) Kokra, ki izvira na Koroškem pod jezerskim Verhom, dolga na Kranjskem 3 milje, izliva se v Kokričo pri Kranji;

3) Gameljščica, 1 miljo dolga, izliv nad Černučami;

4) Kamniška Bistrica, z Neveljco na desno, Radomljo in Račo na levo, dolga 5 milj, ustje pod Dolom in

5) Medija pod Zagorjem, 1 miljo dolga.

Desni pritoki imajo obilo vode, in nekteri so važni v gospodarskem oziru, in ti so razun mojstranske Bistrice s zanimivim slapom Peričnikom v vratski dolini, pa potoka Radovnice s Kermo pa Bohinske Save, še ti le:

1. Sora 5 milj dolga, v katero priteka Poljansčica po 4 milje dolgem teku. Po poljanski dolini derži stara tovarska cesta, ki je vezala Beneško s Notranjo-avstrijskim; Poljansčica se izliva v Soro pod Loko, Sora v Savo pri Medvodah.

2. Znamenita Ljubljana, naj važniši savski pritok, začenja se iz jamaric Pivke pri Postojni in Unice pri Planini in pririva v nekoliko tokih iz velike votline nad Verhniko izpod zemlje že kakor močna ladije noseča reka. Vseskupna njena dolgost pod imeni Pivke, Unca in Ljubljane pa iznaša 11½ avstrijskih milj. Izmed nje levih pritokov je Nanosica, ki se zliva v Pivko pa Gradašiča, ki pride iz polhograških hribov, nekake važnosti. Nje desni pritoki so sila vodnati pa skoro sami ponikovalci. Potok Rakek pride pod imenom Oberh v cirkniško jezero, — vanj se izlivate tudi Cirknica in Štebešica, — prihaja iz jezera, poskriva se niže še trikrat pod zemljo ter se zadnjič zliva z Uncem. Potok Bistra z močnim virom pri Bistri 1 miljo dalg in potoka Ižica pa Borovničica oba ponikovalca prišedši iz Suhe Krajine, izlivajo se po versti v Ljubljano.

3. V doljno Savo se izlivajo litijska Reka, Zapotka pri Radečah, 3 milje dolga in Mirna, 1 miljo dolga, z ustjem nasproti štirске Sevnice;

4) Kerka čes 10 milj dolga. Izmed nje levih pritokov so važniši: Čatežica prihajoča od Višnje gore; 4 milje dolga Temenica, 1 miljo teče pod zemljo, kedar poslednjič pririva iz zemlje, pravi se jej Brusnica. Na desni strani ste Čermošnica in Senuša nekoliko znatni.

*) Kokra se zliva v Savo, gosp. Čaprotnik ali morda niste bili še v Kranj

5. Kolpa ali Kupa, najdaljša reka po Savi, teče ob meji ter izvira pod Razlogami na hervaških tleh, je na Kranjskem 14 milj dolga, široka do 100', globoka 1—5'. Porečje nje obsega v Suhi Krajini edino nje dolino (razne Čubranke, 2 milj dolge vode), v metliškem hribovju pa prejema vse 2 milj dolgo Lahinjo pri Primostku, Sušico pa Kamenico.

3. Notranje povodje ponikvaric obsega do malega vso Suho Krajino. Izmed mnogih potokov, ki se tu izgubljajo v ponore, izvirajoči tudi po večem iz podzemeljskih votlin so, ti le:

Studenec pri Oblokah na severo-vzhodu, 1 miljo dolga Kopajca ali Rašica pod Turjakom v Dobropolji; Račna (severovzhodno od Turjaka) pa Žalna (v rasupeljski dolini; v ribniški dolini Bistrica, potok Sajevec in Ribnica; v kočevski kotlini potok Črni Rinnse) nekoliko potokov pod Rogom pa pod Goteniškimi gorami.

4. Koritasta podoba visokogorskih planot, še bolj pa kraške doline in rupe podeljujejo napravljanju jezer zelo ugodna tla.

Zlasti glasovita so:

a) Bohinsko jezero, ki ga nareja v višini 1654' Savica in obstopa okoli in okoli gole apnenčne stene, je dolgo 3000' in široko 900', globoko pa 240'. V temne valove gleda mu starodavna cerkvena Sv. Duha z višine (ozirne) 400'.

b) Izvorno bleško jezero obsega uro hoda, v sredi je na skalnatem otočiču lepa romarska cerkvena Marije Device, na visoki skali poleg njega je starodavni bleški grad.

b) Cirkniško jezero v dolini enacega imena občasno presihuje in se zopet napolnjuje (kar pride od notranjih brezno in votlin). Že od nekdaj slovijo to kakor pravo čudo tega kraja. O srednjem stanu vode pokriva jezero 9875 oralov, je čez 1 miljo dolgo pa $\frac{3}{4}$ milj široko ondi, kjer je najširje. Vzhodni kraj jezera je nizek, na zahodu pa ga opasujejo herbet Javornika hriba 3000' vis. in piramida Slivnice. Mnogi erti sterleči v jezero, skalnati otoki v njem, na enem iz med njih stoji vas Otok in plešaste vzhodne gore in strani dajo vsi okolici neko posebno podobo.

Močvirjev je malo več v deželi. Nekdajno ljubljansko močvirje (34000 oralov), čez katerega je izpeljana železnica v Terst, je sedaj večji del vsušeno in v njive in travnike obdelano.

(Prih. dalje.)

Stari in mladi Slovenec.

Ludü.

O. Brezumen, nespameten, buj; *z aludo incassum*; luditi decipere, ludosti stultitia.

S. Drugi Jugoslovani pisarijo sploh *lu d-ast*, ludorija ali v množ. št. ludorije t. j. norčije, ludovati neumovati itd.

Luča.

O. Radius, lux, luna; *lu č i f. nsl.* tudi taeda.

S. Bukova ali borova terska, s katero si svetijo na kmetih; *lu č i n a* (rus. Kienspan); dobro mi bode služila stsl. *lu č a radius*, in še bolje glagol Vaš lučati-lučiti.

O. *Lu č i t i - a t i* nancisci, invenire, *s ŭ l j u - s ŭ l u -*, *kl j u - k l u -*, lučiti in lučati se contingere, accidere, sortiri; ključinü-čimü-iminü aptus, congruens, idoneus, ključmosti- imištvo aptitudo.

S. Nsl. je lučiti-ati iacere, *lu č a j iactus* (Wurf-weite), stsl. casus. V tem smislu mi rabi sedaj *s l u č a j*, *n a k l u č j e* ali naključje, pri-naključiti se itd.

Lysto.

O. *In l y s t ŭ tibia* (Schienbein), pl. *lysta i lystove*.

S. Nsl. litka, pišete, listanjek sura (Wade), latki meča, serb. list, tedaj mečna cev ali piščal.

Ligükü.

O. Oblakü, větri; *ligükü serdce mü*, pēti po *ligükü*, *ligi- cēmi glasom i*; *ligüčina levitas*, - čiti leve reddere.

S. Kakor v glagolu, spreminjam tudi v pridevniku ter pišem *lagek-legek-logek laže-lože*, ali radi lepoglasja *lahek-lehek-lohek*, stsl. že *l i ž k o s t i*; vendar vidim, da mi je navadno pisati *legke-lehek-lehko* (ne pa *lohka adv.*), *legost-ota*, *leg-lehkota*. Zlasti pa me mika Vaša *l i ž a utilitas*.

O. *L i ž a*, *pol i ž a f. utilitas* je slovanska, rus. dial. *pol i ž a*; *l i ž a - ē licitum*, - iest i licet, čes. *lze*; *est vero l i ž ē adv.* a *l i g - ŭ k ŭ*, rad. *l i g*.

S. Tedaj je tudi moja; mar se vjema s hrov. lazno? Kad bude mi lazno ali kadar utegnem, kadar bodem mogel.

Lē.

O. *Lē adv. ῥῆμι-semi-*, *lē živü semimortuus*; cf. nsl. *le-stor tantum et jele*; *l e k y ō s uti šaf.* putat compositum esse e

lê et aky, nobis ad radicem lik trahendum videtur; cf. nsl. liki, hrov. leki.

S. Klê tî pišete: nsl. lê licet; le idi; ako leprav se dotaknem; listor tantum croat.

O. Lêtî f. habes sg. nom. et instr. a) lêtî iestî licet, lêtî mi iestî glagolati; nêstî mi lêtî; b) lêtija, ne bêaše lêtija non licebat; lêtîba licentia, lêtije facultas.

S. Lêtî mi iestî je to kar lîzê, hrov. lazno (utegnem, smem); pa ni lê-tî, kakor le-ta, ta-le, le-tu, tu-le; ali iz le in ti (na pr. kajti, toti, niti); ali iz je le (p. jeli-ta-te)? L ê se razlaga navadno iz glej-lej-le (cf. tale in hicce za hic-ecce). Vjema se s tim nekako čes. le da (ausser; um nur; höchstens), le da byl, ledačina t. j. neskerbljiv, nemarljiv človek, zanikar-nik; malo vredna reč.

Lêpû.

O. Aptus, aequus, placidus, decens, decorus, pulcher. . .

S. Sej jih imate, kakor česki slovníček, kjer se za lep ý beró po nemški: zart, fein, sauber, nett, schmuck, schön, artig, schwächig, schlank!

O. L ê p ů je stsl. viscum (klej ali lim, tičji), recte res adglutinata; l ê p i t i conglutinare, l ê p ê t i - p r i l í p n a t i adhaerescere, lêpošta illecebrae fris., scr. lip ungere.

S. Česki je lep, u (id est lipŭ) pop ali klej; od tod lepnica, lepež, lepilo, lepenka, lepiti in lepeti, lepljiv (klebrig), nsl. oko se mu zaleplje, móci ali zataka itd. Iz tega že sta jasna oba pomena. — L e p a v a, lepaviti, lepotstvo stsl. gravitas, lepotinstvo, lepost, l ê p ŭ č a t ŭ bellus (iz benulus za bonus), illustris, l ê p ŭ k ŭ formosus, cf. krêpŭ i krêpŭkŭ.

Ljubŭ.

O. Kar nsl. carus, exoptatus; ljubínŭ carus, amans; l j u b i t i amare, cupere, osculari, scr. lubh cupere; ljubo-ljubo (libo, li), zlasti v sostavah ljubobožínŭ φιλόθεος, - borec, - slovec, - dejec itd.

S. Pa tudi drugih oblik imate Vi dokaj, katerih je treba meni: ljubec-ica, m. amator, ljubitelj, ljubstvo, ljubljenik-ec-ica, ljubim amabilis, ljubimik-ič, ljubovati-stvovati, ljubiv-en amans, carus; l j u b y f. gen. ljubíve, ljubvi, v ljubvah, in l j u b o v i f. amor, commiseratio, gen. ljubovi, - ija, ne pa l j u b a v, kakor hrov. serb.; od tod ljuboven, ljubovnik-nica, hrov. ljubavan, ej ljubavniče! Jaz pravim l j u b e z e n amor; stsl.

pa ljubiznŭ adj. amicus, ljubezno-ê benevole, amatorie (oblobizati), ljubiznivŭ na pr. zlatu amans; serb. ljubezan, čes. líbezny.

Ljudinŭ.

O. Ljudŭ, ljudstvo populus, goth. liud, liudan crescere, scr. rudh., ljudije.

S. Ljudinŭ, pa ljudê-djaninŭ, ljuždaniskŭ laicus, opponitur knežŭ et redŭnikŭ; ljudiskŭ adj. τὸν λαὸν populi, publicus p. ljudska pot, temnica, vrata.

Ljutŭ.

O. Ljutŭtŭ acerbus, ferus, vehemens itd.; ljutiti se saevire, ljutovati aegre ferre; ljuto-ê vae, posebej in v sostavah: ljutovêtrinŭ (pr. ljubo, blago); ljutŭ f., pa ljuto n. - ese labor nimius.

S. Ljuto mŭnê, o ljuto (gorje) duši ihŭ, ljuto vašemu nevêristviju! Ljut car, razbojnik, jastreb, ljuta zver, burja, rana, bolezen; ljutec improbus, malus, čes. lítec, ljutost, ljutina acrimonia, asperitas.

Lęsti.

O. Lęka - česŭ flectere, in compos.; lęcati illaqueare, capere, occultare.

S. Nsl. pišete: uleknoti se flecti, leknoti se terreri, zaleknoti den aermel aufschlagen, zalek aufschlag, izloknoti ausbiegen, lecati desperare, desiderare, russ. dial. ulęknutŭ se terreri itd.; zlecati se; za zalek pravim raji oslec, zaslec, zlek; hrov. lecati, lecnuti se prim. slov. zganiti, stresniti, stresti, ustrašiti se. Kteri les ni ločan, je kerhak ali se rad zlomi; pero je ločno (elastično), ločnost (elastičnost). Iz te korenike je laka, lakŭ itd.

O. Laka je a) sinus, ripa, portus, hrov. serb. luka; od tod lakomorije sinus maris; b) malitia, astutia, insidiae; od tod lakavŭ - vinŭ perversus, pravus, malus, lakati-ovati-avovati-vinovati - vŭstvovati decipere, machinari, improbum, astutum esse, lakavŭstvo - vije malitia; c) palus, nsl. loka - luka, silva; od tod lačije - čica.

S. Morebiti se vse to izpeljuje iz lęk - lakŭ curvus, kriv v naravnem in nravnem, telesnem in duhovnem pomenu?

O. Lakŭ je a) adj. pravus, curvus; cf. lakotŭ - otastŭ hamus (terneŭ, vodica) stsl. tudi vada - ica, curvatura rotae, ansa; b) subst. arcus, umbo sellae, iris; lŭčŭcŭ instrumentum musicum.

S. Lok nsl. arcus, iris, ločec geigenbogen, locen - cna fallstrick, handhabe beim geschirr; serb. nebeski luk, nsl. nebeški lok ali oblok; slok stsl. slakū - avū, sləkū, curvus, nflexus; sloka je kitica ali pesemski razstavek.

Šolske stvari.

Zastavice za otroke.

(Dalje.)

21. Kaj nima telesa, pa se vendar vidi?
22. Dve glavi in le dve roki; šest nog in le deset prstov na nogah; štiri noge, kedar hodi. Kaj je to?
23. Poznam ženo, ki ji je naj bolj vroče, kedar je naj bolj mraz, in ki ji je naj bolj mraz, kedar je naj bolj vroče. Kaj je to?
24. Poznam 25 bratov; nobeden ni drugemu kaj podoben, vendar se radi imajo. Med njimi je 20 mutcev, ker le pet jih je, ki za vse govoré. Pervi od teh široko odpira usta; drugi joka kakor otrok; tretji cvili kakor miš; četrty vpije kakor voznik; peti pa poje kakor sova po noči. Kdo so ti?
25. Imam 5 hlapcev; vsak ima svoje opravilo; služijo mi noč in dan, kedar koli jih potrebujem.
26. Kedaj lahko vodo v reščetu nosiš?
27. Koliko fižolov gre v en lonec?
28. Kaj peče in ni vroče?
29. Ktera glava nima nosa?
30. Ktera voda nikjer ne izvira?
31. Kteri petelin pozná vreme, pa vendar nikoli ne poje?
32. V zraku letam, na zemlji ležim, na drevji visim, v roki se potim, na peči pa minem. Kej je to?
33. Po vodo hodim, nosim pijačo na dom in na polje. Kaj je to?
34. Potuje po vsi deželi, žvižga in terka na okna in vrata in nima roke, ne noge. Kaj je to?
35. Ima 10 prstov, pa nima roke. Kaj je to?
36. Plavam po vodi, pa nisem ne riba, ne žaba. V trebuhu imam na cente kave in sladkorja in drugega blagá. Kaj je to?
37. Jaz sem vedno v ječi zapert, iz ktere nikoli ne smem, in vendar, me imajo učeni in drugi radi. Ugani, kdo sem jaz?
38. Ako sem sama ali spredaj med drugimi, sem vsa uboga; ako pa stojim za vami, vas bogatim. Kdo sem jaz?
39. Kaj bolj ropotá kakor tri raglje?
40. Imam luknjico in delam luknjice. Kaj je to?

(Konec prih.)

Dopisi in novice.

Od sv. Križa. Resničen je pregovor: „Dvema gospodoma se ne more služiti“. Ova gospoda, o katerih meni ta pregovor veljá, sta sedaj „slovenski in nemški jezik“. V tukajšnji šoli učimo oba jezika,

in sicer prva potreba je, da se otroci vadijo naj pred svojega materne jezika, in ta je slovenski, potem še le pride nemščina na versto. Tako je tudi naš sedanji slovensko-nemški „Abecednik za pervence“ vredjen in sicer — kolikor to zadeva — prav dobro. Po tej knjigi mora učitelj svoje učence podučevati v branji, kar je po moji pameti čisto natorno. Nahajajo se pa, žalibože! tukaj v naši srenji (kakor povsod na Slovenskem) taki starši, ki so zoper to podučevanje in mislijo, da otroku ni treba znati slovenski brati in pisati, ter zahtevajo od učitelja, da bi otroke že od začetka, ko začno hoditi v šolo, nemški in sicer samo nemški učil. Kako bi pa taka šola svoj namen dosegla, ako bi učitelj tako podučeval, da bi namreč, namesto vse otroke v enem jeziku učil brati, se le z nekaterimi po nemški vkvarjal, druge pa v nemar puščal? Tako podučevanje bi učitelju veliko truda nalagalo in konec leta bi vendar učenci ne znali niti nemški, niti slovenski brati. Šola, v kateri bi se tako ravno, bi bila slaba. — Vsem po volji storiti je nemogoče. Učiteljski stan je res težak in na vse strani priganja učitelja k poterpežljivosti in stanovitnosti. Vadimo se tedaj v teh lepih čednostih, dokler se nam ne odprejo druga vrata, skoz ktera prišedši bomo videli mizo, na kateri so pripravljena darila za naše zasluge. Božja pomoč! —

J. L. Weiss,
učitelj I. razreda.

Iz savinske doline. Za marsikterega začetnega orglavca je težavno, ako pride od klavirja k orglam, ker sta klavir in orgle zelo različna, zato temu in unemu orglavcu „organom“ ali „fisharmonika“ bolje služi, kakor glasovir. Kdor želi imeti dober „organom“ s fisharmoniko, flavto in solifinalom od dobre znanega mojstra Mart. Zeichen-na, ga lahko kupi za 130 gold. Več o tem se zve v pismu pri N. G. v N. (Post Prassberg, Steiermark; poste restante.)

Iz Ljubljane. Prva polovica šolskega leta gre h kraju. Tukajšnje srednje šole so že pred pustnimi dnevi sklenile prvo polovico, druge ljudske šole pa jo bodo konec tega meseca.

— V Komendi sv. Petra na Gorenskem je umrl 6. t. m. v. č. gospod Jože Vovk, rojen v Gradu na Gorenskom 6. marca 1815. Bil je rajni posebnostojnega in možatega obnašanja v svojem življenji, ki ni resnice rad prikrival, izurjen v farnih opravilih in ljubljén pastir svojih vernih, kakor se je videlo pri njegovem pogrebu. Bil je tudi dober in ljubi prijatelj šolam in učiteljem; l. 1848. so njega, tačas še kaplana v Begnah na Gorenskem zbrani učitelji pri svojih shodih za vodja volili. Prerano ga je smert zadela na žalost farmanom, prijateljem in spoštovavcem. Bog daj njegovi duši večni mir in pokoj; njegovo ime naj ostane v blagem spominu med nami!

— V Terstu izhaja nov slov. časopis pod imenom: „Pod lipo“, ali zbirka raznih spisov, to je pripovedek, pregovorov i. t. d., odmenjena za poduk in tudi za kratek čas slovenskemu ljudstvu, zlasti kmetom, in porabljava doma, v šoli in v čitalnicah. Izdaja J. G. Verdelski po mesečnih snopičih ali razdelkih. Za vsak snopič se plačuje 10 kr. tistemu, ki ga oddaja; sicer more se plačevati tudi

naprej za več mesecev pri izdatelju. Prvi snopič za mesec januar je že na svetlem, in obsega precej prav zanimivega blagá.

„Juri s puško“ je drugi nov list, ki bode v Terstu od 28. t. m. jel izhajati; imel bode humoristično-satirično lice s podobami, in bode hodil na dan vsako zadnjo nedeljo v mesecu. Veljá za pet mesecev (t. j. od febr. do konec jun.) le 25 kr. Vredovel ga bode gospod G. H. Martelanec, kateri tudi nabira naročnike. Oglas pravi: „Častitim naročnikom pa živo na serce polagamo, naj nikar ne opusté zavarovati svojega živénja, ker nobenemu nismo porok, da od smeha ali togote ne počí, ko bode bral „Jurja s pušo“, ki ima železno dušo, in se mu nihče ne smili!“

— V Št. Pöltenu je ondašnji rajniki škof, preč. gospod Mihael Jan. Wagner, postavil društvo v pomoč učiteljskim vdovam in sirotam v svoji škofiji za poglobitnega dediča svojega premoženja, iz katerega je to društvo po sodnijski obravnavi prejelo čistih 62.370 gold. avstr. v. — Bog naj nakloni tudi našim učiteljskim društvom kedaj katerega enakega dobrotnika!

— Vratislavski knezoškof je te dni svojemu duhovstvu dal okrožnico, v kateri pravi: Po vladinem sporočilu smo zeló nevoljni videli, da se duhovstvo učiteljskih oborov vse premalo vdeležuje, in to je toliko bolj žalostno sedaj, ko se živo obravnava razmera cerkve do šole; ravno sedaj je treba, da duhovščina veliko dela in skerbi za šolo.

— Časopis „Pädagogium“ je jenjal izhajati; vrednik Jož. Vogler se bode preselil na Ogersko.

— Dunajski učitelji so prosili, da bi se jim plača zboljšala, in so sfraven tudi dostavili, če se jim ta prošnja ne usliši, da se ne bodo hodili dalje v „pädagogium“ izobraževat, kajti prazen želodec se ne umiri z nikakoršno „vorlesung“.

— Dunajski vladini list „Wiener Zeitung“ je 10. t. m. prinesel začasno novo postavo o šolskem nadzorništvu, ki bode veljala tudi za **Kranjsko od 1. marca t. l.** Drugo več o njej.

Učiteljsko društvo na Kranjskem.

K učiteljskemu društvu so pristopili gg.: Jožef Pavčič, učitelj v Velikih Laščah; Leopold Božič, učitelj v Planini; Franc Govekar, učitelj na Igu poleg Ljubljane; Nikolaj Stanonik, učitelj v Starem tergu pri Poljanah; Janez Borštnik, učitelj v Smarji; Franc Zorè, učitelj v Spodnjem Tuhinju; Janez Uršič, učitelj v Zgornjem Tuhinju; Valentin Telban, učitelj pri sv. Križu pri Kostanjevici.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Tiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.